

Terug naar de krulstaart

Ongeveer de helft van alle gangbare varkensbedrijven in Nederland heeft te maken met staartbijten bij gespeende biggen of vleesvarkens. Staartbijten is een complex probleem. Door het verstrekken van effectief hokverrijkingsmateriaal kan staartbijten sterk worden teruggedrongen en dus ook de noodzaak om de staarten van jonge biggen te couperen. Effectief verrijkingsmateriaal is echter in de praktijk vaak moeilijk in te passen.

JOHAN ZONDERLAND, Wageningen UR Livestock Research

Op dit vleesvarkensbedrijf is touw opgehangen als hokverrijking bij wijze van proef. Er wordt onderzocht of de varkens hiermee uit de voeten kunnen.

FOTO: GEESJE ROTGERS

Op gangbare varkensbedrijven worden de staarten van biggen op jonge leeftijd kort gecoupeerd, maar desondanks geven veel bedrijven aan last te hebben van staartbijten (figuur 1).

Van de varkenshouders die op hun bedrijven staartbijten opmerken, geeft het grootste deel aan dat dit voorkomt bij 1 tot 5 procent van de dieren. Enkele bedrijven melden zelfs percentages van boven 20 procent.

Deze gespeende biggen worden beziggehouden met een blok hout.
FOTO: GEESE ROTGERS

Het type bedrijf (gesloten bedrijf, vermeerderingsbedrijf of vleesvarkensbedrijf) lijkt daarbij geen verschil te maken.

Risicofactoren staartbijten

Waarom er in groepen varkens staartbijten voorkomt, is een complexe zaak waar nog steeds onduidelijkheid over bestaat. Wat ondertussen wel bekend is, is dat het ontstaan van staartbijten door veel zogenoemde risicofactoren wordt beïnvloed. Een werkgroep van de European Food Safety Authority (EFSA) heeft in 2007 de resultaten van onderzoek naar deze risicofactoren op een rij gezet. Wat volgens deze werkgroep de belangrijkste risicofactor is, is het ontbreken van adequaat hokverrijkingmateriaal. Nederlandse varkenshouders denken hier echter heel anders over (zie kader). Zij beoordeelden het stalklimaat als de belangrijkste risicofactor, maar ook bij andere risicofactoren bleek er een groot verschil te bestaan tussen wetenschap en praktijk. Hoe komt dit?

Waarom zulke grote verschillen?

Er zijn kanttekeningen te maken bij de inschattingen van de Europese deskundigen (zo komen de resultaten uit verschillende landen met verschillende huisvestingssystemen), maar deze kunnen maar

een deel van het verschil verklaren. De perceptie van de risicofactoren door de varkenshouder speelt waarschijnlijk ook een belangrijke rol. Het ontstaan van staartbijten kan worden vergeleken met een emmer die langzaam vol water loopt en daardoor uiteindelijk kan 'overstromen'. In gangbare varkensstallen zijn normaliter al een aantal risicofactoren aanwezig die de wateremmer voor een groot deel 'vullen' (figuur 2, links), zonder dat dit tot staartbijten leidt. Alleen al het ontbreken van adequaat hokverrijkingmateriaal (dat wil zeggen verveling) zorgt ervoor dat de emmer al voor meer dan de helft gevuld is. Als daar nog meer risicofactoren bijkomen, bijvoorbeeld als de varkens last hebben van een virusinfectie of een onaangenaam stalklimaat, vult de emmer zich tot de rand (drempelwaarde) en stroomt hij over (figuur 2, rechts). Als men vervolgens het stalklimaat en de gezondheid van de varkens verbetert, is dit in veel gevallen afdoende om verdere problemen te voorkomen. Het water in de emmer is immers weer gezakt onder het niveau van de drempelwaarde. In de ervaring van de varkenshouder lijkt het dan ervaren alsof gezondheid en klimaat een belangrijke rol spelen bij het ontstaan van staartbijten. Het wegnemen van verveling bij varkens doet

het waterniveau in de emmer echter veel sterker zakken, zodat deze zelfs bij een virusinfectie of een verminderd stalklimaat niet zal overlopen.

Hokverrijking als oplossing

Het verstrekken van hokverrijking is dus een belangrijke maatregel om staartbijten te voorkomen. Van stro en ruwvoer is bekend dat dit effectieve verrijkingmaterialen zijn. Maar wat is nu voor het varken aantrekkelijk afleidingsmateriaal? Om deze vraag te beantwoorden is het essentieel om te weten op welke manier het varken zijn omgeving waarneemt. Varkens verkennen hun omgeving door te wroeten, te snuffelen, te bijten en te kauwen op wat ze tegenkomen. Op deze manier raken ze met hun omgeving vertrouwd. Anders dan mensen hebben varkens maar een beperkt gezichtsvermogen. Ze hebben daarentegen wel een enorm sterk reukvermogen en heel veel tastsensoren in hun wroetschijf. Het varken 'ziet' zijn omgeving dan ook vooral met de zintuigen in zijn snuit (reuk, tast en smaak).

Wat wil de varkenshouder?

Een varkenshouder wil natuurlijk een goed dierenwelzijn en zal daarom proberen tegemoet te komen aan de behoeftes van

het varken (en daarmee aan de wetgeving). Maar voor een varkenshouder spelen natuurlijk nog meer zaken mee, zoals de materiaalkosten en de hoeveelheid tijd die nodig is om het afleidingsmateriaal te verstrekken. Daarnaast speelt ook de praktische inpassing in de stal een rol. Het verstrekte afleidingsmateriaal mag niet voor problemen zorgen, zoals verstopte mestafvoersystemen of een verminderde productie van de varkens.

couperen noodzakelijk om erger te voorkomen. Het lijkt erop dat er geen eenvoudige oplossingen bestaan om de wensen van de varkenshouder en het dier te verenigen. Misschien ontstaat er pas een echte 'win-win'-situatie in nieuwe huisvestingssystemen die anders dan de bestaande wél geschikt zijn voor het verstrekken van effectief afleidingsmateriaal en tegelijk voldoen aan de wensen van de varkenshouder. Ook in de huidige huisvestingssystemen kunnen echter stappen worden

Het varken kijkt anders naar zijn omgeving dan zijn baas

Verenigen van wensen

Bij de keuze voor afleidingsmateriaal zijn de belangen van een varkenshouder meestal doorslaggevend. Men kiest er dan ook vaak voor een ketting met een stuk kunststof slang of een kunststof bal in het hok te hangen. Deze afleidingsmaterialen komen echter onvoldoende tegemoet aan de behoeften van het dier. Hierdoor neemt het bijten van hokgenoten niet af en blijft

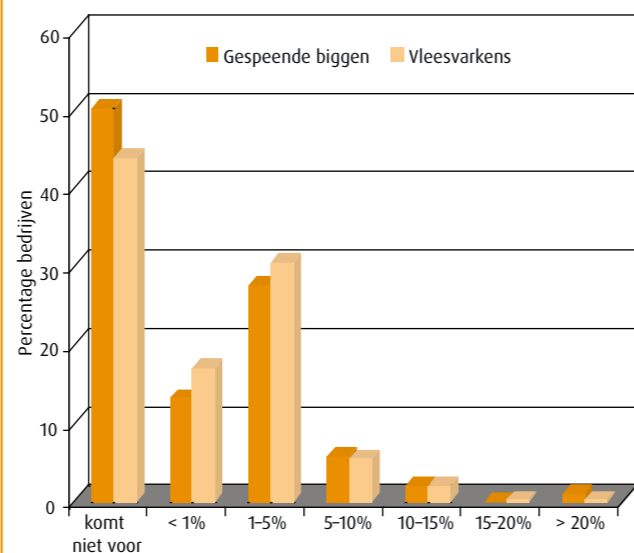
genomen om met afleidingsmateriaal meer aan de wensen van het varken tegemoet te komen, al zal dit wel de nodige inspanning vergen.?

Varkenshouders versus wetenschap

Uit een telefonische enquête onder 487 varkenshouders op gangbare varkenshouderijen blijkt dat zij het stalklimaat beschouwen als belangrijkste risicofactor voor het ontstaan van staartbijten bij varkens met gecoupeerde staarten (figuur 3, links). Na het stalklimaat zijn volgens de varkenshouders suboptimale gezondheid en hokbezetting de belangrijkste risicofactoren. Het voersysteem (voersoort en voerwijze) en het type dier (gelt, borg of beer) zien zij als relatief onbelangrijke risicofactoren. Europese deskundigen hebben eveneens een inschatting gemaakt van de risicofactoren op basis van literatuuronderzoek (figuur 3, rechts). Hieruit blijkt dat verveling (in de EFSA-rapportage geformuleerd als het ontbreken van adequaat hokverrijkingmateriaal) verreweg de belangrijkste risicofactor is (0,52). Het gaat hierbij om de afwezigheid van stro of ander wroetbaar substraat en/of afbreekbaar speelmateriaal. De risico-inschatting door deskundigen van ras/kruising (0,08) en hokbezetting (0,08) liggen een factor vier lager. Het stalklimaat (0,02) wordt door deskundigen ingeschat als een relatief onbelangrijke risicofactor. Over het effect van de staartlengte als risicofactor was op het moment van het onderzoek onvoldoende bekend om te kunnen scoren. Maar recent onderzoek laat zien dat een langer restant van de staart na couperen een grotere kans op staartbijten geeft.

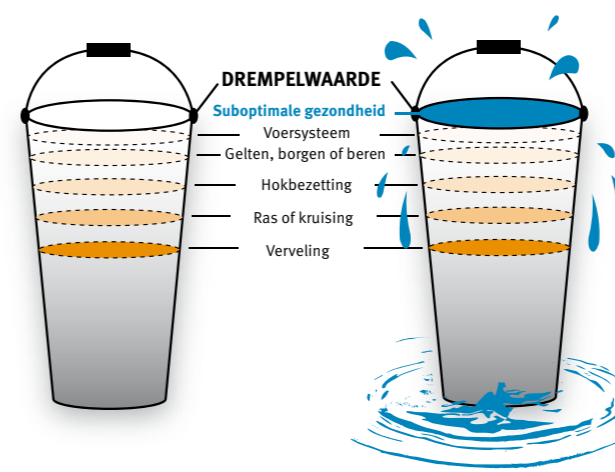
Figuur 1

Frequentieverdeling van staartbijten bij gespeende biggen en vleesvarkens op gangbare varkensbedrijven.

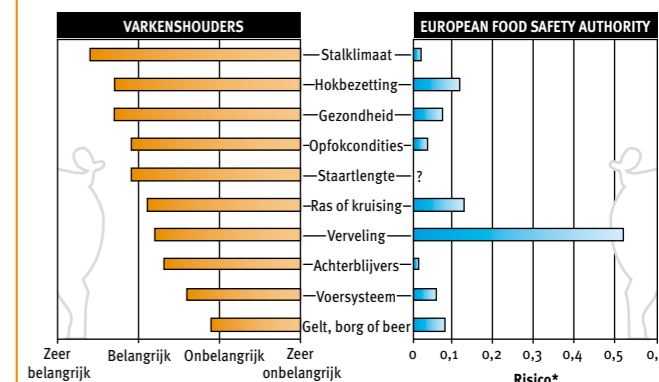
Figuur 2

Het vollopen van de emmer met risicofactoren in een gangbare varkensstal (links) en het overstromen van deze emmer als er risicofactoren bijkomen (rechts).

Figuur 3

Inschatting door varkenshouders van het belang van risicofactoren (van zeer onbelangrijk tot zeer belangrijk) bij het ontstaan van staartbijten (links) en inschatting van risicofactoren bij het ontstaan van staartbijten op basis van deskundigen in opdracht van de European Food Safety Authority (rechts).

* Een risicofactor van 0,5 betekent dat het varken een kans heeft van 50 procent om te lijden aan staartbijten, gezien over de hele populatie varkens in Europa en over hun hele leven.